

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető
minden közlemény
a szerkesztőséghez Nyomató
utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és
szétküldésére vonatkozó összes
megkeresések Karai Sándor
tanárhoz (József Kir. herceg-utca
54. sz.) intézendők.

Pünkösti fohász.

Szent Lélek Isten, a ki hajdanán
Zugó szélben és tűzjelben jöttél
Hogy elsöpörnéd mindazt, amit a
Gyávaság táplált . . . és fölégetnél
Minden salakot, mit a sziv mélyén
A testi vágy összehalmoz vala:
Jövel-jövel!
Vár a szegény haza.

Építeni itt sincs erő, bátorság;
Készség, buzgóság: csak öncélra jut;
Kalmár nép által tiprott erkölcsök
Sivár mezején visz itt is az út.
Söprő szárnyad zúgjon viharzóan
S égessen lángod polyvát, pozdorját
Jövel-jövel! [. . .
Birodalmad vedd át.

Jövel, söpörd el zugó szárnyaddal
A kishitűség szenny lovagjait;
Félénk szivek bárgyú tétovája
Ne nőttesse tovább a gyomot
[itt;
Hunnyászok jármát égesd hamuvá,
Pusztúljon az álnok kétszinü
[máz . . .

Bátrak serge szent eszmékért vivjon
Előre törve gáton, vészen át
S bár bitó, máglya fenyegetse is
Fenn hordja a szabadság zászlaját;
Mint kellene, hogy phönixként
[ifjuljon
Hazánk, egyházunk! . . . Csak Te
[teheted

Jövel-jövel!
Vár a szegény egyház.

Jövel-jövel!
Szülj új földet-egyet.

F. Varga Lajos.

Szomorú pünköszt.

És valának mindnyájan egyakarattal együtt. Az egyházkerületi közgyűlés tagjairól nem lehetne a pünkösztí tudósítást elmondani.

Midőn a ref. egyház helyzete, Debrecen és az alföld érdeke, sőt maga az országos közszükség is azt követelte volna, hogy a debreceni iskola fejlesztésére nézve egyetértő véleményre jussanak: mint a babiloni tornya építésekor a nép egyveleg összezavarodtak és szerte mentek.

A szívek és vesék titkaiba csak mindentudó Isten láthat, de ebben a szerte huzásban és azt követő elhatározásban nem egyedül tisztán az egyetem ügye iránti őszinte érdeklődés nyilatkozott meg.

De legyen akárhogy, annyi tény, hogy a kerületi közgyűlés többsége nem akart egyetemet, még a debrecen városi két tanszék betöltését sem, ez idő szerint; a tanároknak nem kellett országos erők és a mostaninál nagyobb fizetésen alkalmazott tehetségek.

A debrecenieknak nem kell tanárképző és fáznak a régi alapítvány megadásától, a választási jog azonban nagyon is kellene.

A régi kerületi párt politikai bosszuért liheg s a vezetők miatt akik Bánffy-pártiak, kész tartathatlan érvekkel is a küzdelembe menni. Ezért aztán harca személyes jellegű. Ez a látszat.

A nagy többség, az közönyös csak kényelmet nézi és alapjában nemsokat törődik azzal, hogy lesz-e, nem lesz-e egyetem.

Ime így történik meg a fontos szavazás és így dől el, hogy az ügy komplikáltassék, hogy a gondosan tervezett és előkészített első nagy lépés elodáztassék s hogy a főgondnok ezt mondhasssa: úgy látszik ez (t. i. az egyetem) ma még nem komoly dolog és lemondjon az egyetemi bizottság elnökségéről.

Sebesen zugó szélnek zendülése lön amaz első apostoli gyülekezetben s kettős tüzes nyelvek láttatának.

Itt is vala zúgas, de nem nagy elhatározásra, itt is voltak kettős nyelvek, de nem az egyetem megalapítására, hanem a lelkesedők kigúnyolására.

Szél Kálmán azzal érvelt, hogy Biró, Fiók és Dézsi ez országos tehetségek, úgy se jönnének el. Honnét vette e tudósítás. Volt egy másik esperes, ki kedélyesen ajánlotta hogy ha csak egy két lépést léphetünk, inkább ne lépünk egyet se. Mintha bizony itt kéj sétaról lenne szó s nem ellenséges erődítmények elfoglalásáról és nem önvédelmi harcokról, melyben minden talpalatnyi földet védelmezni és vérrel is elfoglalni kell.

Ama pünkösztí gyülekezet emberei megalapították az első keresztyén gyülekezetet.

Ilyen skeptikus bölcsök legfeljebb csak a prédikátorok könyvéhez fognak kommentárt írni és sohasem fognak nekünk egyetemet teremteni, és semmi egyebet.

Ha még olyan nagy emberek volnának is, nem szabad hát őket vezérekül elismerni és követni. Legalább ebben a nagy kérdésben nem.

Mert a református egyháznak létérdeke a debreceni kollégium fejlesztése és az egyetem.

S bármily kifejezetten hangoztatták is, hogy itt az ideje, hogy valahára a debreceni egyetem ellenségei is szóhoz jussanak, (elég különös, hogy ilyenek is akadtak), nekünk nem szabad tétlenül nézni, hogy ez az ad hoc egybeverődött ellenséges koalíció ilyen közügy felett diadalmaskodjék.

Azoknak, a kik eddig az egyetem zászlóját felemelték, nem szabad félrevonulniok.

S nem szabad legelsőbbben a főgondnoknak, a ki az egyetem ügyét magáévá tette, annak érdekében a leglelkesebb tevékenységet fejtette ki, a kinek közreműködése semmiképpen sem nélkülözhető és ki most elkedvetlenedve az egyetemi bizottság elnökségéről is lemondott.

Ha ő vissza lép, ki az a vakmerő, ki e kérdéssel megpróbálkoznék?

De nem szabad elcsüggedni azoknak sem, akik az egyházkerületen belől, még inkább kívül e nagy ügy diadalát szívőkön viselik.

Egy ütközet még nem bevezett harc és egy elveszett csata, ott a hol a hosszú hadjáratról van szó, semmit se számít.

Azt is meg kell gondolni, hogy az egyetem elleneseinek állásfoglalásában van valami, amit ha nem is lehet helyeselni, de meglehet magyarázni.

Ők nem látták eiéggé előkészítettnek a nagy kezdeményezést.

Jobban elő kell hát azt készíteni.

Ok nem éreznek elég erőt s alapot arra, hogy a nagy épület felrakásához hozzá lehessen kezdeni.

Nagyobb erőt kell hát gyűjteni és meg kell mozdítani mindenütt az egyetem érdekében.

A vidéken is, a melyet az egyetem fog biztosítani, de Debrecenben is, a melynek az egyetem leginkább hasznára és dicsőségére válik és Hajdu megyében is, mely Debrecen körül fogja.

Mióta Debrecen két tanszéki alapítványát megtette, milliókat adott ki a város vasutakra, katonákra s több szükséges de kevésbé fontosabb vállalatokra.

Ha kell neki a harmadik egyetem, magának is, társadalmának is, komolyabban kell megmozdúlnia s az egyházra is, melynek milliókat adott nyomást kell gyakorolnia.

Most midőn a kerület fél a nagy vállalkozástól s midőn az ügy elbukóban, innét kell a biztató hangnak emelkednie s innét kell új alapítványok és áldozatok mérlegbe vetésével, a felbillent egyensúlyt helyreállítani.

Ha az megtörténik, elhallgat a kételkedés, elül a kishitűség, és győz az eszme, a mint győzött ama első Pünköszt alkalmával is midőn az igének kétélű palossával Péter foglyul ejtett 3000 lelkeket.

Megsirathatatlan gyász, hogy eme csudák most mi köztünk nem ismétlődhetek.

Sem tisztán, a hol az egyetem ügyére nézve támadt félreértés és ellenkezés.

Sem tisztán, a hol a seregek Urának neve helyett erővel támadnak két férfiú ellen.

Sem a királyhágón túl, a hol végzések hozatnak, a melyék az elfogadott zsinati törvényeket módosítani fogják.

Szomorú pünkösztje lesz a magyar ref. egyháznak, de szomorúságból jö ki a vigasztalás, s vigasztalás nem lehet más mint az egyház igaz érdekeinek s a debreceni egyetemnek diadala, melyet bizton megfog hozni a jövő. Csak bizunk benne és küzdünk érte továbbra is. Még nincs elveszve semmi.

Dr. Ferencsy Gyula.

Knox János.

Irtta: Mac-Crie Tamás. Fordította: ifj. Révész Imre.

(Folytatás.)

Kevés idő múltán a királynő, midőn nagybátyja Guise herceg a *wassy-i* protestánsok legyilkolásáról értesíté, külföldi szolgálóinak fényes bált rendezett, melyben a tánc szinte virradatig eltartott. Knox az efféle szokások ellen a szószéken szigorúan kifakadt s így — megint csak a felséges asszony elé idézték. Knox védelmül mégegyszer előadta prédikációját Mária előtt, ki aztán a végén valami fenyegetés féltét mormolt. „Nem rémült meg“ susogta e pereben a királynő egyik kísérője. „Hogyan is rémülhetnék már el egy nemes asszony szép arcától“ — szólott, miközben szarkasztikus, szurós pillantásokkal mérte végig az illetőt. „Néztem én már sok haragvó férfiaknak az arcába is, s mégse rémültem el valami igen nagyon!“ Egyébiránt ha Knoxnak volt rá oka, hogy nyugtalanodjék Mária uralma miatt, úgy emennek, s pápista tanácsosainak szintén nagyon is volt miért megijjedniök a rettenthetlen reformátortól. Minden, a reformáció veszélyét jósló jelenség láttára megfűtta a harcú kúrtót; életet öntött a csüggődkbe, meginté az ingadozókat, s újjal mutatott rá a hűtelenekekre. Egyházi beszédei hatását könnyen elképzelhetjük az angol követ tudósításából, melyet egyik Cecil titkárhoz intézett iratában találunk fel: „Biztosíthatom Önt, úgymond, hogy e férfiú egy óra alatt egymaga több életet volna képes szavával belénk önteni, mint hatszáz trombitás, akik szakadat-

lanul a fülünkbe harsogtatnának!“ A reformátor s a boldogtalan királynő utolsó találkozása még viharosabban folyt le, mint az előbbie, s mindkettőjükre nézve igen igen jellemző. Knox a királynőt avval, hogy a jellemtelen s szerencsétlen *Darney-vel* való házasságát ellenezte, mélyen megsérté. „Egy fejedelemnővel sem bántak még soha így,“ kiáltott föl Mária szenvedélyesen; ő — panaszkodott — türellemmel hallgatta szigorú beszédeit, minden úton-módon csak a kedvét kereste, — „s most mégsem tudok — mondá — megszabadulni Kegyedtől! De Istenemre mondom, még ezért bosszút állok!“ s e szavakra sirva fakadt. Kísérői mindenféle udvaronc hízelgés segélyével próbálták csillapítani izgultságát. Am a reformátor szigorú, s törhetetlen szelleme is a maga teljességében bontakozott ki e jelenet alkalmával. A könnyekbe olvadt szépség, s királyi méltóság semmi hatást nem teit reá. „Miután a felséges asszony eléggé kiönté érzelmeit, folytatta védekezését. Amikor nem a szószéken áll, — mondá — kevés ember panaszkodhatik reá; hiszen még saját gyermekei sirását sem képes elviselni, ha megbünteti őket; annál kevésbé gyönyörködhetnék hát a felséges asszony könnyeiben. De a szószéken *már nem a maga ura többé*; ott Annak tartozik engedelmséggel, aki neki azt parancsolja, hogy beszéljen nyíltan és semmiféle földi teremtmény előtt se vetemedjék hízelgésre. Így hát csak kötelességét teljesíté, s éppen nem szívesen ugyan, de mégis kénytelen vele, hogy inkább Ő Felsége könnyeit viselje el, mintsem saját lelkiismerete ellen tegyen valamit, s elárulja a közügyet.“ E védekezés még csak szította a haragot Mária királynőben, aki rögtön ráparancsolt, hogy távozzék. Míg a szomszéd szobában az udvarhölgyek között várt a felséges asszony rendelkezésére, a sok fényűző öltözék láttára nem tarthatott vissza egy — kissé nyers humorú — megjegyzést: „Ő ti szép hölgyek, — mondá, — milyen vigan is folynék ez a ti életek, ha örökké tarthatna! Ugye, báresak magunkkal vihetnők a végén mindezt a sok-sok kedves, szép ruhát! Beh gonosz egy fickó is az a halál, mely akár tetszik, akár nem, eljön értünk!“

Knox elleneinek nemsoká alkalmuk nyílt, hogy a haragvó Máriának kedvét töltsék: felségárulási pörbe fogták a reformátort. Azzal vádolták, hogy a legkiválóbb protestáns nemesekhez körleveleket irt, melyekben arra hitta fel őket, hogy jelenjenek meg két személy kihallgatásán, kiket előzőleg arra béreltek volt fel, hogy a mise ünnepélyességét zavarják meg. Páran legjobb barátai közül, kik már előre látták a veszélyt, a melynek nekimegy, buzgón intették, adja be a derekát, míg szépszerivel teheti. De Knox ettől abban a tudatban, hogy csak kötelességét teljesíté, állhatatosan vonakodott, s a kitűzött napon megjelent a tanácsnokokból s nemes urakból álló rendkívüli gyűlés előtt, melyre az ügy megvizsgálása volt bizva. Amint a királynő a tanácsban elfoglalta helyét, s megpillantá az asztal végén fedetlen fővel álló Knoxot, nem tudta megállani, hogy diadaléretének kifejezést ne adjon. Csengő kacajra fakadt, s reá mutatva így kiáltott fel: „Lám, azaz ember *engem* megtudott ríkatni, *ömaga* pedig még sohasem könnyezett. Majd meglátom, hogy vajjon most *nekem* sikerül-e megrikatni az urat!“ Am Knox korántsem rettent meg a gyűlés félelmes szándékától, hanem oly ügyesen védte a maga igazát, s oly meggyőző erővel tárta föl a

veszélyt, mellyel a protestánsokat a pápista áskálódás fenyegeti, hogy bár birái között több személyes ellensége is ott ült, a királyné nagy bosszúságára, s megalázódására, tiszteletteljesen fölmentették. „Ezen az éjen” írja Knox egyháztörténetében „sem tánc, sem muzsikaszó nem járta a királyi udvarban, mert a felséges asszony szépen megcsalódott ama reményében, hogy Knox Jánost majd a nemesség ítélete alapján kézrekerítheti.

(Vége következik.)

Csokonai kollégiumi pöre.

(Folytatás és vége.)

Azonban ügye ezzel nem nyert befejezést. Ugyanis Csokonainak a püspökhöz beadott kérvénye a debreceni consistoriumhoz került véleményezés végett, azzal a kérvénnyel együtt, melyet Csokonai tanítványai adtak be preceptoruk mellett. A consistorium azonban sajnálkozását fejezte ki a felett, hogy Csokonai érdekeltséggel vádolta.¹

Csokonainak ilyen formán utolsó reménye is füstbe ment. Beesületét nem tudta helyre állítani. Súlyos lelkiküzdelmeken mehetett keresztül, míg végre Domokos Lajos főbiróban vetvén minden reményét, elment hozzá, s keservesen panasolta, hogy ő már oda van, semmi jót többé nem remélhet, becsületétől, s minden promótiótól meg van fosztva, kéri tehát a főbirót, hogy eszközölje ki, hogy a preceptorságát vissza nyerje. Hiába vigasztalta a főbiró, Csokonait mindaddig nem tudta lecsendesíteni, míg meg nem ígérte, hogy ügyében a consistorium előtt szószóló lesz. Amde a consistorium kitérőleg válaszol: Csokonai tartsa meg a törvényeket, Szilágyi professort kövesse meg, ha pedig beteges, menjen ki a kollégiumból.² Erre Csokonai febr. 14-én a sedesben megkövette Szilágyi professort.

Csokonai tehát nem nyerte vissza hivatalát. Pedig talán egész jövője másképpen alakult volna ez esetben. Eléggé megtanulhatta, hogy a rend elleni vétség megbosszulja magát, s mikor Domokos Lajos főbirót közbenjárásra kérte fel, bizonyára számolt azzal is, hogy a rendet tisztelni fogja azután. Reménye nem teljesült, s Csokonai elvesztette a talajt lába alól, s a lejtőn, melyen megindult, haladt tovább. Fásultság vett rajta erőt, a kollégiumból szabadulni, ez volt legfőbb vágya. Éppen kedvező alkalom kínálkozott erre, mikor a husvétii ünnepekre bizonyos beneficium átvételére küldték Halasra. Csokonai a kollégiumból kiszabadulva, egyszerre inkább a magyar irodalom egyik munkásának, mint szigercu fegyelem alatt álló deáknak érezte magát. Milyen csábító alkalom volt ez az ut arra, hogy visszajövelekor Pestre betérjen, s az irodalom központján Dugonicsot felkeresse. Pénz volt rá, amit Halason kapott el költötte, azzal az utógondolattal, hogy majd visszatéríti.

Dugonicsal csakugyan találkozott máj. 15-én Elragadtatással énekelte:

„Hazafi csókokkal értetvén tégedet,
A magyarok kegyes Istenét imádtam,
Hogy ily magyar szívű polgártársam láttam.“

¹ Egyháztanács jk. 1795. jan. 17-én 2. p.

² U. o. 1795. jan 27-én 1. p.

Battyányi József hercegprimásban meg Maecenast vél feltalálni, mikor éneklí: „Sint Maecenates, feret haec quoque terra Marones, Virgiliumque Tibi vel Tua rura dabunt.“

Csokonai vérmes reményei nem teljesültek ugyan, de annyi bizonyos, hogy Pesten igen jól érezte magát, s haza menetelre nem gondolt, hanem betegségét hozván fel ürügyül, pünkösdi beneficiumért folyamodott a kollégiumhoz. A történetek után csodálkozhatunk a debreceni professorok jóindulatán, hogy Csokonai eme kérését teljesítették, mindössze azt kötötték ki, hogy bizonyítványt mutasson elő husvétii ünnepi szolgálatáról. Végre hazakerült Csokonai, de bizonyítványt nem mutatott elő ünnepi szolgálatáról, a rábizott pénzről is nagy nehezen számolt el, a deákok számára kiszabott formaruhát sem használta. Junius 20 ára ismét az iskola törvényszéke elé citálták. Csokonai tisztán látta a bekövetkező eseményeket, ezért nem várta be a törvényszék összeülését, hanem junius 15-én az esti ima után a nagy auditórum szószékéből egészen váratlanul elbucszott az ifjuságtól és pedig egészen szokatlanul: magyar nyelven. Az iskolai törvényszék ítélete ezek után szigoruan hangzott: Csokonait bizonyítvány nélkül távolítják el a kollégiumból, s nem szabad neki az iskolába belépni, a deákoknak is megtiltják a vele való érintkezést. Ráadásul ezen ítélet meghozása után jött egy megszegyenítő hír, a bűn nagyobb fiat szült önmagánál, Csokonai Kecskeméten keresztül! utazván 70 frtot vett át az alunmusok járára, s erről nem számolt el.

Az ifju költő szerencsétlen sorsa nagy részvétet keltett. Ha hibetünk Dombinak, Hunyadi Ferencz püspök és Kocsi István professor nem helyeselték az ítéletet.¹ Ha ez igaz, Iorrásául csak a költő szerencsétlen sorsa iránti igaz részvétet tekinthetjük.

Lássuk, mit mondott Csokonai az események közvetlen hatása alatt az ifjusághoz intézett bucsubeszédében. Elismeri, hogy hibázott, s az iskolai rendet megsértette, de nem tehet róla. Mint mondja: „A felebbvalókat vagy szerettem, vagy tiszteltem, vagy kerültem.“ Ime, a nyers őszinteség! Azt is elismeri, hogy „sokat immel-ámmal tanult,“ de önéretesen teszi hozzá, hogy azért nem volt korhely, az önművelés sok eszközét felhasználta. Önmaga megtalálja tragikumának kulcsát, mondván: „Higyjétek el, vagynak olyan szerencsétlen teremtettt emberek, akiket haraggal, keménységgel, szemöldökkel helyből sem lehet mozdítani, nemesebb indító okokkal a toronyból is leugrathatni!“²

Szerencsétlensége főokául azonban azt a passzquillust tartja, melyet Szilágyi professornak valaki az ő neve alatt írt.³

Az ifjuság törvényszékében is sok ellensége volt, Csokonai maga ingerelte önmaga ellen őket, mikor szemökre vetette, hogy a kik maguk is hibáznak, nem lehetnek erkölcsbirák. Ezért mondta bucsubeszédében, hogy meg volt benne az a „legtöbb veszedelmet szült indulat,“ hogy kinek iránta tettetett „mázzal beszínelt barátságát, annyival inkább gonosz szándékát észre vette,“ mégha az ugynevezett „prudentia ellenkezőt kiáltott is,“ attól „undorító borzadással“ fordult el. Más helyen meg az ő „kárán

¹ Dombi i. m. 17. l.

² Bucsubeszédében. Lásd az említett kéziratot.

³ A bujdosásnak induló költő öngazólása 1795. jun. 18. Kézirat a debreceni főiskolai anyakönyvtárban.

gyönyörködve uszkáló fókákról" beszél, kik szerencsésjüket az övének romjain akarják felépíteni.

Nagyon érdekes adat arra nézve, hogy már jóval a Csokonai esete előtt megkezdte romboló hatását a kollégiumi szigorú rendszerrel szemben a II. József szabadelvű nevelési rendszere. Csokonai egyik költő barátja, Horváth Adám, szintén a debreceni kollégium növendéke volt, 1775-ben subscribált. Kazinczyhoz írott levelében klastromnak nevezi a kollégiumot, ő nem azért, hogy excessusokat csináljon, hanem csupa negédeségből bemászott és kimászott a kollégium kerítésén. Apró csinyeiért 12-szer is kicsaphatták volna, de a rókát nehéz volt megfogni, s végre abban esipték meg és azért csapták ki, a miben legártatlanabb volt, még 18 pülcát is szabtak ki rá, de mikor kettőt ütöttek rá. Hatvani professor ott hagyta, ő pedig felugrott, s utána ment. Harmadnapra visszavették. Majd egy primarius deákot a disputatióban nagyon megszorítván, atheismussal vádolták bosszúból, sedes elé került, a sedest összeszidta, s ott hagyta. Majd 2 hónap múlva, miután nem hívták többé sedesbe, egy este váratlanul az auditoriumban épügy elbucsuzott társaitól mint Csokonai, de már ekkor oldalán volt egy ótestamentumi insurrectió kard és süveget is csak annak emelt, a kinek akart. Bizonyítványát az öreg Varjas professor nem akarta alá írni mire ő Varjas előtt összetépte a bizonyítványát. Nem történt nagy baj, Hatvani professorhoz fordult, adott az másikat.¹

Azokban a mi Horváth Adámnál elejétől végig kedélyes történet volt, Csokonainál az ő érzékeny lelke és szive miatt tragoediává lett.

Végül ne feledjünk még egyet. Az ifjuság épügy mint a nemzet nagy átalakuláson ment át II. József és II. Lipót alatt. II. József szabadelvű nevelési rendszere, a II. József halálával megnyilatkozott nagy felbuzdulás, mely a maga természetes túlzásaival okvetlenül a tekintély és fenálló rend elleni támadás jellegét viselte, a minden hatás iránt fogékony ifjuságot sem hagyta érintetlenül. Eppen Csokonai dec. 6-iki pörének tárgyalása előtt néhány nappal volt a Nagyerdőn deákok és polgárok közt verekedés, egészen természetes volt tehát a professorok aggodalma, hogy az iskolai rend meglazul, ezért kellett a példás büntetés.

Azt se feledjük, hogy 1789. óta a francia forradalmi eszmék mindenütt és így nálunk is mozgásba hozták az elméket, s éppen a Csokonai preceptorságának kezdetén 1794. áprilisban már megkezdte Martinovics hiveinek toborzását, 1794. jul. 23-án Martinovicsot, aug. 17-án Lackovicsot, Hajnócit és Szentmarjait elfogták, s Bécsbe vitték. Csak 13 vármegye erélyes fellépésére szállították vissza őket nov. 22-én és 24-én Budára. A tárgyalások dec. 3-án kezdődtek s az 1795-ik év eleje általános izgatottság közt folyt le, ugyanakkor, amely időtájban Csokonai is Pesten járt s a tragoedia május 20-án Martinovics és társainak kivégzésével ért véget.

Aki már ilyen izgalmas napokat átélte, tapasztalhatta, hogy ilyenkor egyrészt a tekintély és rend iránti tisztelet megszokott ingani, más részről pedig a hatalom még kivételes és szigorú intézkedésekkel is igyekszik a rend felbomlását megakadályozni. A rend megbomlásának kétségtelen jelei voltak a kollégiumban is már 1794. decemberében, a mikor a

nagyerdőn deákok és polgárok közt verekedés is volt. Egészen természetes volt tehát, ha a kollégium tanárai féltették a rendet, s adott esetekben példás szigorral eljárni kötelességüknek tartották, Csokonai junius 20-iki súlyos ítéletében ez a szempont játszott a főszerepet, maga az ítélet szövege mondja: „Mivel az a hely, hol (Csokonai) ezen kihágásokat elkövette, olyan, melyben az ifjakat fegyelemben tartani szükséges, s hogy különösen némely társainak kik ilyen hajlamaikról ismeretesek, elrettentő példát adjanak az iskolai törvények tekintélyének erősítésére meg kell büntetni.

Ime a végzet maga is közbe játszott, hogy a rend megszilárdítására irányuló törekvésnek éppen Csokonai legyen az áldozata! Nem hiába mondta Csokonai: „A szerencse engem tett ki az ő hatalmának mutogatására az én életemnek első idejében, de nem volt az barátja soha egy filozófusnak is, egy poétának is, kivált az őt kevésbé felvevő poétának.”

Most magára van hagyva. Hiába küzdött, fáradott, a szebb jövő reménye füstbe ment. Nem maradt semmije. Első pillanatban öngyilkosságra is gondolt. de már másnap reggel, mint maga mondja: „Kisebnek tartván mindennek, mint saját magamnak elrontását,“ érzi, hogy neki van egy kincse, mellyel nemzetének tartozik: az ő költői tehetsége. Visszatérek ugymond a Muzsákhoz, hogy öleljem az égnek azt a kedves adományát, mely eddig az ideig, ha vigadtam édesen rezgő lantjával akkompanyirozott öröm nótáimnak, ha szomorú voltam, megnyitotta ambróziás keblét, abba öntöttem ki panaszaimat.”¹ Azt mondja, hogy ezen költeményeit megégette, pedig ezek „az ő poetai óráinak legkedvesebb gyümölcsei voltak.”

Sok más ember ily nagy veszteség után kishitűen lemondott volna jövőjéről, de mint egyik életrajzírója mondja: „Az ő elasticus erős lelke annál nagyobb erővel pattant vissza a földről a magasságba minél nagyobb erővel vágatott ahhoz.” Érezte, hogy neki van egy kincse, melyet a kollégium törvényszéke meg nem semmisíthetett, az ő költői tehetsége, melyet mint bucsubeszédében mondja „hazánkknak, s boldogtalan nemzetünknek segítségére fog használni utolsó lehelésig.” Mint a következmények mutatták, Csokonai lelkére a kiállott nagy vihar olyan hatással volt, mint a nyári zivatar, mely rombol ugyan, de utána jótékony tenyészet indul. Csokonai lelke a viharban megtisztult, s ez az eredmény a költői lélek kifejlődését hatalmas lépéssel vitte előbbre!

Dr. Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Gróf Apponyi Albert s Hengelmüller László nagy követ és a debreceni egyetem.

Mindig újabb és újabb, érdekesnél érdekesebb mozzanatok kerülnek felszínre Csiky Lajos amerikai útját illetőleg, a melyekről el kell számolnunk, hogy a fontos ügyet elaludni ne engedjük. Csiky barátunk fáradhatatlanul tör előre a maga célja felé, s egyengeti maga előtt az utat, hogy az Északamerikai

¹ Bucsubeszédében.

¹ Kazinczy levelezése III. k.

Egyesült államokban, mikor oda kijut, minél szilárdabb talajt találjon lábai alatt. Két héttel ezelőtt csak röviden említettük föl, hogy közelebb fentjárt Budapesten és Bécsben s *Gróf Apponyi Alberttel* és egy magas állású, Apponyival együtt római katolikus vallású diplomatával, monarchiánk most itthon időző északamerikai nagykövetével *Hengelmüller Lászlóval* érintkezett és tárgyalt az ő missziója ügyében. Engedjük át Csikynek a szót, hadd mondja el ő maga, miként jutott el ügyével a nevezett főrangú urakhoz. Barátunk így írta le lapunk számára az érdekes találkozásokat.

„Benedek János h. böszörményi országgyűlési képviselő eleitől kezdve a legnagyobb érdeklődéssel és rokonszenvvel kísérte amerikai útam tervét, s május hó 11-én levelet írt hozzám, a melyből kiírom a következő, közérdekű részletet:

„Apponyival hosszasan tárgyaltam terved dolgában; ő azzal nagyon rokonszenvez s szívesen ad neked ajánló leveleket igen hatalmas és befolyásos amerikai vezéralakokhoz. Többek között ő maga említette föl *Davis* urat, az amerikai sajtóegyesület elnökét stb. Ugyancsak Apponyi *érdeklődésben már beszélt is az amerikai nagykövettel, Hengelmüller úrral*, ki most idehaza van s itthon is marad egy pár hétig. Azt ajánlja, hogy leghelyesebb volna vele most megismerkedned, a minek közvetítésére Apponyi szívesen vállalkozik. Óhajtana egyszersmind ő is személyesen találkozni veled, a mikor készséggel megírja s rendelkezésedre bocsátja a kívánt ajánlatokat.“

Ilyenmő meghívást nyervén az Egyesült Államokat tavaly oly fényes diadalommal bejárt *Gróf Apponyitól*, természetes dolog, hogy fölmentem Budapestre, s május 20-án estve az egyesült ellenzék Royal-szállodái helyiségében találkoztam vele, a vezérő bizottság egy nagy gyűlése után, mikor az olvasó szobában levő képviselők izzó kíváncsisággal várták a gyűlésteremből kiszálló híreket, — az nap foglalkoztak először *Báró Burián* küldetése ügyével, — s negrohanták a kilépő Apponyit is, a ki őket gyöngéden félrehárította, azt mondván: „most nem érek rá veletek beszélni, urak, Cs. L. tanár úrral van dolgom.“ Oda mentem eléje, s bemutattam neki magamat, mire átvezetett a helyiség szalonjába, hol zavartalanul beszélgethettünk. Ismerte már tervemet Benedek képviselőtársam útján, de nagy érdeklődéssel hallgatta, mikor annak főbb vonásait magam is eléje tártam. Tudott arról a szomorú testvérharcról, mely az északamerikai magyar reformátusok között a hazakapcsolódás vagy haza — nem — kapcsolódás kérdése körül kifejtett, és még ma sem csillapodott le, s mikor beszélgetésünk ezen részéhez jutottunk, a következő rendkívül érdekes nyilatkozatot tette: „Én végtelenül fontos dolognak tekintem magyar nemzeti szempontból a tanár úr vállalkozását; hiszen kimondhatatlanul nagy dolog az mi reánk magyarokra nézve, hogy kimegy egy tanult, angolul beszélni tudó magyar az Egyesült Államokba, s annak legkülönbözőbb pontjain megjelenvén, ismerteti hazánkat, annak történetét, közjogi állását ama távoli föld velünk rokonszenvező fiaival. Én is ezt tettem ott tavaly, s megküldöm majd tanár úrnak Amerika egyik városában tartott beszédemet. De fontos dolognak tartom azt is, hogy a debreceni egyetem érdekében akar ottan agitálni. Igen szép vállalat. Abba én, mint római katolikus ember, nem

szólok bele, hogy az amerikai adott viszonyok között kimenjen-e ebben az évben a tanár úr, vagy, a mint mondja, talán egy évig, míg ott lecsillapodnak a kedélyek, elhalasztja útazását, ezt tessék az amerikai nagykövettel beszélni meg, a ki most itthon van, s kihez mindjárt irok egy névjegyvet, melylyel tessék őt fölkeresni. A dolog érdemére térve, a legnagyobb készséggel adok a tanár úr részére néhány ajánló levelet az Egyesült Államok több, nagy befolyású vezéregyéniségéhez, de, azt hiszem, elég lesz csak kettőt is adnom, az egyiket az ottani sajtószövetség elnökéhez, a ki által a tanár úr megnyeri ügyének az északamerikai egész hatalmas sajtó támogatását, a másikat a kongressus (vagy talán senátus, nem emlékezem, melyiket mondta.) „egy igen előkelő tagjához, a ki bevezeti az ottani nagy társadalomba. De ha óhajtja, adhatok több ajánló levelet is. Elküldöm majd ezeket a tanár úrhoz Debrecenbe.“

Arra a kérdésemre, hogy a miket nekem mondott, elbeszélhetem-e, esetleg sajtó útján közzétehetem-e, hitsorsosaimnak és a nagyközönség előtt, mert, mint mondtam, én rendkívül fontos dolognak tartom azt, hogy egy *Gr. Apponyi Albert*, egy római katolikus főúr tárgyal a debreceni egyetem ügyéről egy egyszerű kálvinista theologiai tanárral, egy olyan római katolikus főúr, kit, mondtam, bocsásson meg, hogy kimondom, de hiszen annyiszor olvashatta már, hogy egészen hozzászókatott kit sokan szeretnek ultramontánnak tartani. — arra a kérdésemre így válaszolt: „Miért ne, hiszen ebben nekem semmi titkolni valóm sincsen. Nyugodt lélekkel mondhatom, hogy én egész politikai közpályám alatt tudatosan, szándékosan semmi olyat nem tettem, a mivel a magyar református egyháznak ártalmára akartam volna lenni, olyat ellenben tettem, a mivel annak használni akartam. Kiss Albert barátom a tanúm hogy mikor azt a szerencsétlen kongruatörvényt tárgyaltuk, — mert én szerencsétlen alkotásnak tartom azt, — én készítettem abban egy olyan munkát, melyről nevezett barátom azt mondá, hogy hiszen abban benne van a magyar református egyháznak minden vágya, minden igénye.“ Hosszas s végtelenül szívélyes hangú beszélgetésünk után megírta névjegylevelét az amerikai nagykövethöz, s nagy vállalatomhoz szerencsét kívánva, búcsút vettünk egymástól!

Másnap délelőtt az Angol királynő szállodába mentem, hol *Hengelmüller* nagykövet lakott, de itt arról kellett értesülnöm, hogy ő, bizonytalan időre Bécsbe utazott. *Benedek* barátom azonnal táviratozott utána, s május 22-én megjött hozzá a válasz: „Cs. L. urat szívesen fogom látni. Egyelőre itt maradok. *Hengelmüller*.“ Ezen nap délutánján már gyorsvonaton ültem, s késő estve Bécsbe érkezvén, 23-án d. e. 10 órakor már a nagykövet szobájában voltam a *Neuer Markon* fekvő *Hotel Kranzban* A nagykövet úrtól is, — ki szintén igen szívélyesen fogadott s a legteljesebb jóakarattal tárgyalta — folyékony és tiszta magyarsággal, — ügyemet, — megkérdeztem, hogy világ elé vihetem-e beszélgetésünket, a mire ő azt a kijelentést tette, hogy diplomáciai állásánál fogva az ilyen egyházi jellegű kérdésekbe irányítólagnem szólhat bele, de, mint magyar ember, s mint a ki az északamerikai magyar református egyház fenforgó viszályát a az abban szereplő lelkészeket teljesen jól ismeri, szívesen ad néhány jó tanácsot. Azt tanácsolja, hogy ne menjek ki a

jövő év őszéig, de akkor menjek ki bátran, mert akkorra a most folyó harc minden bizonynyal elesenededik. Ellátott útasítással, mit kell tennem, hogy ő engemet az Egyesült Államok elnökének bemutatthasson. Háza nyitva áll előttem, bármikor keresem fel őt nagykövetségi székhelyén. „A viszontlátásra Washingtonban!” — ezek voltak hozzám intézett búcsúszavai.

Igy állván a dolgok, mert tényleg kaptam Amerikából olyan leveleket, a melyek szerint a mostani viszonyok között kimenetelem alig vezethetne kívánt célra: *ez évről elhalasztom tervem kivételét, s csak 1906. szeptember havában indulok el, ha Isten erőmet s egészségemet megtartja, s ha egyházkerületem kienged amerikai útamra.* Így kell tennem, mert bizony az amerikai érdekelt presbyteriánus és református egyházak, olyannyira zokon veszik a mi itthoni magyar ev. ref. hivatalos egyházunknak az általuk 14 évi jóakarató munkával szervezett, rengeteg költségükbe került magyar ref. missiói gyülekezetek hazakapcsolására vonatkozó törekvését, hogy, egy kezeim között levő amerikai levél szerint, ha egyházunk nem hagy föl ezzel az ő erőszakoskodó eljárásával, ők az egyetemes presbyteriánus Szövetség közelebbi gyűlésén indítványozni fogják egyházunknak, testvérietlen magatartásáért a Szövetségből való kirekesztését. De mindenestre érdemes lesz kimennem, ha tekintetbe veszem azokat a leveleket is, a melyek pedig a legfölségesebb perspektívát tárva előm ama távoli földről, biztatólag hívogatnak tervem megvalósítására. Lapunk közelebbi számában kiadok egy ilyen, e napokban hozzám érkezett levelet.

Még csak pár szót! Isten látja a lelkemet, hogy én magamat és missiómat absolute el akartam különíteni az ottani magyar ref. egyházak hazakapcsolási ügyétől, de, — a mint a fent elmondottakból kitűnik, — ez, rajtam kívül álló okokból, nem volt lehetséges. Az a viszály azonban meg fog odaát, a föld túlsó oldalán rövid idő alatt szűnni, s én meg kezdek ott Isten segítségével, jó emberek támogatásával a munkát, melyre engem, úgy érzem, Isten szava hív, s melyben engem az ő hatalmas karja, szent a hitem, támogatni fog.

Debrecen, 1905. május 30.

Csiky Lajos.*

Levél az egyetem ügyében.*

Kedves barátom!

Mélyszéges megdöbbenéssel olvasom e percben kapott egyházi közlönyünkben az egyházker. gyűlésen történeteket.

Nem röstellem bevallani, hogy megáll az eszem, ha arra gondolok, hogy egy ilyen fenséges eszme, egy ilyen nagyfontosságú s egyházunkat oly közelről érdeklő ügy, mint a milyen a debreceni ev. ref. egyetem ügye, olyan elbánásban részesüljön a legilletékesebb, leghivatottabb tényező részéről, mint a milyenben részesült az egyházkerületi közgyűlés alkalmával

* E levél nt. Eröss Lajos úrhoz van intézve, de hogy nyilvánvaló legyen, mint vélekedik a vidék s különösen azok, a kik a debreceni egyetem ügyét szívükön viselik, közre adjuk e minden részre tanulságos sorokat s a magunk részéről is üdvözöljük azok íróját Dobray László ny. városi főjegyző és takarékpénztári igazgató urat.

Igaz, hogy az egyházkerület ezúttal nem magában az egyetem kérdésében döntött, de vajjon nem öntötte-e ki a fürdővízzel együtt a gyermeket is?!

Azon fájdalmas meglepetés után, mely ért akkor, midőn értesültem, hogy a gyűlésen történt lezavaztatásból eredő s könnyen érthető érzések hatása alatt a bizottsági elnökségről főgondnok úr Ó méltósága s a bizottsági tagságról te és Márk Endre ügyész úr lemondtatok, olvasván a továbbiakat rögtön azon kérdést vettem fel magam előtt, hogy édes Istenem! ha azok a nagytudományu s mély belátásu férfiak, a kikre van bizva egyházunk, valásunk sorsa, ennyire kicsinyes, önös érdekek által engedik magukat befolyásoltatni s készebbek, ha nem is örökre, de úgy lehet egy emberöltőre eltemtetni egy ilyen, a vigasztalan sötétségből tensesen kiemelkedő s a napnál fényesebben ragyogó isteni ideát, semminthogy az előttük annyira kedves én-ből egy jottát is engedjenek: ugyan mit várhatunk akkor ilyenek után ezen igaz ügy szolgálatában a föld népétől, a melynek pedig hitére, szivjóságára s arca verejtékével keservesen szerzett filléreire kell apellálnunk, ha magára utaltan álló egyházunk fejlődését s tagjainak hit- és erkölcsbeli megerősödését megingathatlan alapokra fektetve akarjuk biztosítani.

Szinte lehetetlennek tartom, hogy az, amit olvasok, megtörténhetett. Nem tudom elhinni, hogy egy olyan nemes szándék, mint a milyen az egyetemi bizottságot a tanárképző felállításánál vezette, ilyen — nem a legyőzöttre, hanem a győztre — arcpirító kudarccal végződjön. Hiszen! van ellenezet s kell is lennie, de azt már mégis kétségbejítő már csak elgondolni is, hogyha akkor, midőn még a halálos ellenségeknek is egymás mellé kellene állani, olyan férfiak, a kikre mi kicsinyek s gyöngék erős hittel, bizalommal s mondhatnám áhitatos reménységgel tekintünk fel s a kiktől megszoktuk, hogy Isten előtt is örömmünkben bánatunkban szószólóink legyenek, ennyire leszállanak a köznapiság mélységére s azt kell hallani róluk, amint megvagyon írva, hogy ezek a „nagy, de a dolgot és helyzetet nem értő, a helyzet miatt ideges vezérek személyes okokból megbuktatták, tönkretették” ezt a szép, ezt a nagyszerű tervet, melylyel az egyetemi bizottság az első, de kihatásaiban hatalmas lépést megakarta tenni a debreceni ev. ref. egyetem felé.

Önkénytelenül azt kell kérdenem, hogy azok a nagy vezérek, a kikre volt bizva ezen ügy sorsa, a dolgot, a helyzetet miért nem értették s miért voltak idegesek? És, ha csakugyan így van, a mint írva van, mi lesz akkor a mi egyházunkból, ha vezetése ilyen a dolgot, helyzetet nem ismerő s annyira ideges férfiak kezére, eszére van bizva? Én erre az önkénytelenül elébem bukkanó kérdésre önmagam megfelelek azzal, hogy nem tételezem fel, hogy azok a férfiak, a kik nem járultak hozzá a bizottság javaslatához és szavazatukkal elősegítették annak elutasítását, úgy a dologgal, tárggyal, mint a körülményekkel tisztában ne lettek volna.

Nem tételezhettem fel azért, mert hiszen az, a miben határozni kellett, nem abban a percben volt felszínre hozva, hanem már heteken, hónapokon át megbeszélés tárgyát képezte s módjában állott mindenkinek föléle bő és alapos tájékozódást szerezni. Azt hiszem tehát, hogy inkább az az áldatlan személyi harc az oka mindennek, a mely a valódi lel-

kes vezérek ellen folyik s a melynek létezéséről nagy szomorúsággal győződtem meg.

De bármiként álljon is a dolog, az én szerény meggyőződésem, hogy mégis csak a jobbnak kell győznie s el kell állanotok a lemondástól; mert ha ti, az igaz ügy igaz barátai eltávolodtok tőle, kitől lehetne várni az eszme diadalra juttatását?! Azoktól bizonyára nem, a kik annak személyi vagy más okból nem barátjai.

Midőn én ezen óhajomásnak kifejezést adok, midőn szívem mélyéből óhajtom, kívánom, hogy az egyetemi bizottság szándéka, tervelése valóra váljon: még halálos ellenségem — ha ugyan van — sem mondhatja róllam, hogy személyes érdek vezet. Mert hiszen a felettünk bölcsen rendelkező égi hatalmaság megvonta tőlem azon kegyet, hogy gyermekeimben gyönyörködhessem s így arra még csak nem is gondolhatok, hogy az általam óhajtott debreceni ev. ref. egyetem az én gyermekemet is majd befogadná szerető anyai karjai közé. Én kívánom, óhajtom azért, azon okból, a miket előttem is elmondtam. Minden mellékérdek nélkül testestől-lelekestől hiva. támogatója vagyok és leszek tehát az egyetem eszméjének s kérvérek mindnyájukat, hogy folytassuk a megkezdett munkát, sőt most még kettőzött eréllyel lássunk hozzá s mutassuk meg jó példaadással, hogy a kitűzött útról a kicsinyhitűek akadékoskodás nem térít el bennünket.

Ismétem, a mit már sokszor hangoztattam, hogy mi egyszerű, vidéki emberek érezzük erőnk gyengeségét, de pótolja azt Istenben, egyházunkban, vallásunkban vetett hitünk, bizodalunk s hitem meggyőződésem, hogy kis erőnk összegyűjtésével nagyot is alkothatunk! Csak a nagyok, vezetőink ne csüggedjenek!!

Engedj meg, hogy ilyen hosszúra nyúlt levelem; de el kellett mondanom azokat, amiket elmondtam. Üdvözöl szívből őszinte hived

Karcag, 1905. junius 4.

Dobray László

Nyilatkozat.

A „Debreceni Prot. Lap“ f. hó harmadikán megjelent (23.) számában, a 363. és következő lapon „Az egyetem és a kerületi gyűlés“ címen Referens egy cikket közöl, a melynek reflexióival nem szándékosom foglalkozni, minthogy az ügy hivatalos, hatósági úton van s ott eddig is volt alkalmam foglalkozni vele, meg lesz ezután is. Hanem Referensnek rám vonatkozó két *ténybeli* állítását és tévedését nem mellőzhetem hallgatással. 1. Azt írja Referens „a mit nt. Sass Béla elmondott, az egyedül a formalításra és a meghivandó tanárok nagyobb fizetésére volt főleg alapítva. Az egyetemi bizottság javaslatait nem tárgyalta az akadémiai albizottság és nem fogadta el az Igazgatótanács.“ Tiszántúli egyházkerületünk közgyűlésén (Referens ugyanis nyilván az egyházkerületi közgyűlésen történekről akar referálni) május 25. és 26. történt két rövid felszólalásban én „a meghivandó tanárok nagyobb fizetését“ és azt hogy „az egyetemi bizottság javaslatait az akadémiai albizottság nem tárgyalta“ egy szóval sem érintettem, viszont érintettem olyan kérdéseket, a melyekről Referens egy szót sem szól, — a formát pedig (hogy t. i. a főiskolai igazgatótanács a

szükséges egyházhatósági intézkedéseket, kellő előkészítés hiányában, javaslatba hozni nem tudván, az ügyet az egyházkerületre föl sem terjesztette) a lényeggel való szoros kapcsolatában hangsúlyoztam, reá mutatván az igazgatótanács szervezeti szabályzata 16. §-nak 1. pontjára. 2. Azt mondja Referens „a volt a téves felfogás, hogy az igazgatótanács jegyzője, a ki e tervnek legkonzekvensebb ellensége volt, e tárgyat közgyűlés előtt is elvonta és a tárgysorozatba se vette.“ Ez az állítás a hatáskörök némi fogalmi összetévesztésén alapszik. Az egyházkerületi tárgysorozat a jegyző az elnökség megbízásából szokta közzétenni s én ez alkalommal, elnöki megbízásból, éppen az elnökség által előzetesen átnézett, helyesbített és megállapított tárgysorozatát *szöveget* tettem közzé s Referensnek ezzel netalán ellenkező állítását ezennel visszaütöm. Annyi megfelel a valóságnak, hogy a szóban forgó ügy tárgysorozatba iktatását az elnökségnél nem hoztam javaslatba. De nem is hozhattam, mert a május 10. tartott főiskolai igazgatótanács ülés, kettő ellenében összes szavazataival kimondotta, hogy az ügyet *most* (május 24-én) nem terjeszti az egyházkerületre, hanem előkészítés végett *leteszi* az igazgatótanács akadémiai albizottságához stb. Már pedig a főiskolai igazgatótanácsnak 1898 ban történt szervezése óta az igazgatótanács jegyzőkönyvének azok a pontjai, a melyeket maga az igazgatótanács az egyházkerületre *nem* terjesztett föl, *sohasem* iktattak be az egyházkerületi közgyűlés tárgysorozatába. S így én ez egy pont kivételes beiktatásának javaslatba hozatalával nemesak az igazgatótanács konkrét határozatával, hanem a szakadatlan gyakorlattal is ellentétbe kerültem volna. Ha tehát Referens netalán ilyen javaslatot várt volna tőlem — úgy nyilván az ő felfogása téves. Kelt Debrecenben (a ref. főiskolában) 1905. junius hó 4-én *Sass Béla* s. k. ref. theol. akad. tanár, a főiskolai igazgatótanács jegyzője.

* * *

Referensnek nagyon kevés megjegyzése lehet erre a nyilatkozatra, mely főleg annak a mutogatásában csúcsosodik ki, hogy az egyetem ügyét nem kellett a kerület elébe terjeszteni és hogy ilyen irányu javaslatot a jegyző nem is tett az elnökségnek. Ugyde éppen ez az a *merev formalismus*, mely sablonok szerint méri az egyház és iskola nagy kérdéseit és ezek ellenében mindig az u. n. gyakorlatra hivatkozik, melyet Referens felemlített és hibásnak tart s mely ellen *most* is tiltakozik.

Ez a gyakorlat, még akkor sem volna alkalmazható az egyetem ügyére nézve, ha szinte valóban joga lenne az Igazgatótanácsnak ahhoz, hogy azon ügyeket, melyeket nem tart előkészítetteknek, a kerület előtt elvonhassa, a mihez pedig nem lehet joga.

Salus rei publicae suprema lex esto. Az egyház érdeke mindennél előbbvaló s itt ez a legfőbb érdek követelte az ügy tárgyalását.

S ha e tárgyalás szinte kedvezőtlen döntéssel végződött is, az kisebb veszedelem, mintha az egyetem ügye minden szó nélkül az igazgatótanács irattárába temettetik és végtelen bizottságok elébe utaltatik.

Igy legalább közmegbeszélés és érdeklődés tárgyát képezhetne az egyetem dolga. Azok is a kik

eddig nem voltak ismerősek az ügygel, hallhatták a mellette és ellene szóló érveléseket. Még a döntésnek is van bizonyos kedvező visszahatása. A győzők nem dicsekednek, az egyetem barátai a közvélemény egyhangú állásfoglalásaira támaszkodhatnak s az a tudat, hogy a debreceni egyetem ügye veszályban forog, a közvéleményt is tettekre sarkalhatja és felrázhatja.

Ebben azonban az Igazgató Tanács érdemes jegyzőjének semmi része nincs, mert nem vette fel a tárgysorozatba az ügyet, a mint maga is elismeri. Ez azonban elvi álláspontjából folyik, a melyet Referens is honorál, csak az ellen van kifogása, hogy e tekintetben az elnökségre is hivatkozás történik. Ez legalább is kegyetlenség. Az elnöklő főgondnok az egyetem ügyét mindenképpen megszerette volna menteni s hogy ezt tehesse nem is kimélte magát sem a bizottságban, sem a tanácsban, sem a kerületen. Itt hallottuk azon kijelentését is, hogy azon tudatban járult hozzá a tárgysorozathoz, hogy abban az egyetemi javaslat is benne foglaltatik. Ez a kijelentés világítja meg a tárgysorozat ügyét s az elnök s a bizottság iránti animozitás, a debreceni egyház vezetőinek ügyes manővrozása mellett az egyetem elleneseknek állásfoglalását. Referens.

Tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk.

Május 25 én az előző napi jegyzőkönyv hitelesítésével vette kezdetét a munka. Ennek megtörténte után Sass Béla egyh. ker. aljegyző jelentette ki, hogy a tegnapi ülésnek reá nézve megtisztelő azon határozata előtt, hogy nem fogadja el az aljegyzőségről való lemondását, köteletségének ismeri meghajolni, s a konventi jegyzői megbízatása idejéig megtartja az aljegyzői állást. A közgyűlés éljenzéssel vette tudomásul a kijelentést.

A tanárválasztó küldöttség megalakítása után Kun Béla ujonnan választott jogakadémiai tanár hivatalos felesketése történt meg, aki az eskü elhangzása után a következő tartalmas beszédet intézte a közgyűléshez:

Főtiszteletű és Méltóságos egyházkerületi közgyűlés!

Talán sohasem éreztem nagyobbnak a reám váró feladatot, mint most, mikor ezen a helyen kell szólásra nyitnom a számat. Megújulnak lelkemben a régi benyomások, — odaképelem magamat e terem karzatára, ahonnan, mint növekvő diák, sokszor figyeltem az egyház itt tanácskozó vezéreire. Szinte gyermekes félelem fog el, hogy itt beszélek, mert az én számomra ez emlékek hatása alatt nincsen e teremnél ünnepélyesebb tanácskozó hely és e közgyűlésnél tiszteltebb társaság.

De mégis szólanom kell, hogy mig egyrészt megköszönöm megválasztásomat, másrészt kérjem a magam számára nagybecsű pártfogásukat és jóindulatu elnézésüket.

Ha csupán a kötelelességek lelkiismeretes, pontos teljesítéséről volna szó, nem számítanék elnézésre. Azonban kérem a jóindulatu megítélést munkám minősége tekintetében, bár törekszem arra, hogy sem a tanszéken, sem a tudományos irodalomban ne kelljen megelégednem a jól kijárt ösvények tovább taposásával, s hiszem, hogy hűséges és állandó kitarításom árán „a mennynek Istene ad nekem jó előmenetelt.”

Erre kettőzött szorgalommal törekednem kell, mert én ezen a helyen nem csak mint tanár, de mint tanítvány is kötelezve vagyok. Az én hanyagságom, vagy felületességem miatt esetleg — bár feltétlenül igazságtalanul — kedvezőtlen véleményt mondanának egyesek magáról az Alma Materről is, és akkor valóban megérdemelném a „bolond fiú” nevet, aki „szomorúságot okoz az ő anyjának.”

Nem kevesebb buzgóssággal igyekszem, amennyiben módomban áll előmozdítani református egyházunk javát is. A tanszék, amelyre megválasztattam, lehetővé, sőt felfogásom szerint, kötelességemmé teszi, hogy a legszorosabban vett tanári és tudományos munkálkodás közben is állandóan szem előtt tartsam ezt a feladatot. Es ez énnekem különösen nagy örömmre szolgál. Már otthon, a családi körben buzgó vallásosságban és egyháziasságban neveltetvén, itt ebben a kollégiumban megteltem erős református szellemmel, előbbi működésem színhelyén pedig bőven volt alkalmam meggyőződni arról a régi igazságról, hogy ki e hazában egyházunk javát munkálja, egyszerűs mind nemzeti fejlődésünknek is előmozdítója.

Komoly törekvések, lelkes vágyak vonzottak vissza e főiskolához. „Az Ur énnékem őriző pásztorom” aki megengedte vágyam teljesültét. Nem azt mondom ezzel, mintha azt képzelném, hogy immár célnál vagyok. Hiszen eszmények lelkesítenek, előre törekvés vezérel. Am ez eszmények itt lebegnek lelkem előtt, e törekvés itteni munkálkodásra sarkal. Mit közelíthetek meg a kitűzött célok közül, nem tudom. De azt ígérem, hogy törekszem azok felé lankadatlanul, *orando et laborando.* A közgyűlés lelkes éljenzéssel viszonzta az ifju tanár mély jelentőségű szavait s kívánt Istentől áldást munkájára.

Az igazgatótanács előterjesztése került tárgyalás alá a főiskolai ügyekről. Atalán véve megjegyezhetjük, hogy a főiskolai ügyekről szóló különben kimerítő jelentések egy része a közgyűlési tagok behatöbb érdeklődése nélkül hangzik el. Ennek ugyan az is lehet egyik oka, hogy az idő rövidsége miatt a referálás oly gyors menetű hogy még a valamennyire beavatott figyelem sem tud azzal lépést tartani. Egyébként szokás szerint bejelentettek első sorban a mult ülés óta történt adományok, melyek között gr. Deegenfeld József főgondnok egyetemi adománya foglalja el a kiváló helyet az egyházkerület által alapítandó tanszék javára. Közben be lett jelentve a tanárválasztás eredménye a jogi tanszékre, t. i. hogy dr. Kovács Gábor és dr. K. Kiss József egyenlő szavazatot nyertek. A döntés a közgyűlés joga lévén 60 beadott szavazat közül dr. Kovács Gáborra 34, K. Kiss Józsefekre 26 szavazat esett, s így az előbbi megválasztott jogtanárnak jelentetett ki.

Az akadémiai igazgatói jelentés tárgyalása rendjén sajnosan merült fel az az észrevétel hogy a főiskolai tanuló ifjúságot az ünnepélyrendezések és tartások mértéken túl foglalkoztatják. A komoly tanulmány menetére káros befolyást gyakorló tünet korlátozását a közgyűlés is szükségesnek tartja, mert az elharapózott ünnepélyeskedés végtére se lehet első feladata a tanuló ifjúság iskolai pályafutásának.

Megszorító intézkedést fogadott el a közgyűlés a szükségből kibocsátott 4-ed éves hittanhallgatók félévi kollokviumaira nézve, melynélfogva a kollokviumra kitűzött határidő meg nem tartása a kibo-

esátási felhatalmazás vissza vonásával s a tanévi tanulmány ismétlésével fog járni.

A theologiai segélyző egyesület javára tett Basa-Györy-alapítvány felhasználására nézve kimondta a közgyűlés, hogy az alapítványi tőkének a kamatját mindaddig tőkésíteni kell, míg az alaptőke egy teljesen ingyenes tápintézeti hely fentartására elég erős lesz.

Elénk emóciót idézett elő az akadémiai tanácsnak az akad. tanári javadalmak korszerű rendezése tárgyában fölterjesztett munkálata. Az igazgatótanács javaslata az, hogy a munkálat adattassék ki a koll. gazdasági tanácsnak. *György Endre* egyházmegyei gondnok megjegyzi, hogy mivel az akadémiai tanács az államsegély igénybevételét is egyik kiegészítő forrásul nevezi meg, ez a pont kikapcsolandó lesz a gazdasági tanácshoz átteendő munkálat pontozata közül, mivel a kérdésnek ebben az ágazatában az egyházkerület a legutóbbi közgyűlésen már döntött.

Kiss Albert tanácsbíró nem szeretné, ha ez a kérdés kellő előkészítés nélkül incidentaliter vétének elő. A testvér egyházkerületek az ilyen fontos ügyben az egyházmegyéket és a fentartó testületeket meg szokták kérdezni. Ilyen értelemben kellene nekünk is eljárni.

Gr. Degenfeld József főgondnok teljes megvilágításba helyezte a kérdést annak a nyilvánításával, hogy az államsegély igénybevétele tekintetében döntött ugyan az egyházkerület, de a döntés egészen más vonatkozásban (t. i. a gymnasiumot illetőleg) történt, éppen azért nincs kizárva, hogy az újabb vonatkozás nyomán újabb tanácskozás tárgyát képezhesse a kérdés. A munkálat nem is incidentaliter került a közgyűlés elé, hanem indokolt javaslat kíséretében, az igazgatótanács útján. Ebben az igazgatótanácsban pedig egyik fentartó, a debreceni egyházközség is tekintélyes számu tagokkal van képviselve, tehát bőséges alkalom volt nyújtva a nyilatkozásra. A főgondnoki felvilágosítás után *György Endre* kikapcsolási indítványától eltekint, a közgyűlés pedig elfogadta az igazgatótanács javaslatát. Elvileg kimondatott, hogy az akadémiai tanári fizetések a hasonló kir. jogakadémiai intézetek javadalmazásával legyenek egyenlő értékűek.

Oszinte sajnálattal vette tudomásul a közgyűlés dr. *Bartha Béla* jogakadémiai tanárunknak lemondó nyilatkozatát, de a mellett öröme szolgálat valódi érdemnek méltánylása, mely dr. *Bartha Bélát* főbányatanácsossá történt kinevezése folytán érte. Örvedetesen értesül azonban a közgyűlés arról, hogy dr. *Bartha Béla* egyházkerületi világi aljegyzői állását továbbra is viselni óhajtja.

A debreceni protestáns egyetem ügyében a tiszántúli egyházkerület közgyűlése által a második budapesti ev. ref. országos zsinathoz intézendő fölterjesztés tervezete némi módosítás mellett pártolólag megy fel a zsinathoz.

Eröss Lajos tanácsbíró sajnosan konstatálja, hogy az egyetemi központi bizottságnak a bölcsészeti fakultás ügyében hozott határozata nincs felvéve a tárgysorozatba. Ő úgy tartja, hogy éppen az előző ponttal kapcsolatban tárgyalás alá kell azt vennie a közgyűlésnek. *Sass Béla* felvilágosításul jelzi, hogy a tárgysorozatból kimaradt az egyetemi bizottság munkálata azért, mert azt az igazgatótanács nem fogadta el. Különben is az igazgatótanács

gazdasági albizottsága nem is foglalkozott a kérdéssel. *Gr. Degenfeld József* főgondnok kijelenti, hogy az egyetemi bizottság határozata elnézésből maradt ki a tárgysorozatból. Ha ő azt észreveszi: mulhatatlanul felvételre volna. Kivánatosnak tartja, hogy *Eröss Lajos* tanácsbíró kérését a közgyűlés teljesítse. A közgyűlés a tárgyalás alá vételt elhatározza. Ennek folytán felolvasatott az egyetemi bizottság határozati javaslata, melynélfogva az egyházkerület a bölcsészeti fakultást a tanárképzővel fokként életre hozza, a tanári javadalmazást 7000 koronában megállapítja s a folyó év őszén 3, illetve 4 tanszék működését megindítja, s meghívja azokra *Biró Lajos* országos hírv. tudósunkat, *Dr. Deésy Lajost* a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karánál a régi magyar-irodalom magántanárát, *Dóczy Imre* egyh. ker. középiskolai felügyelőt és *Fiók Károly* budapesti főgymn. tanárt. Ezzel szemben az igazgatótanács vissza kívánja adni a munkálatot újabb tárgyalásra.

Sulyok István bihari esperes jelentkezett legelőször szóval. Századok lefolyása alatt sem kerül — úgy mond — nagyobb fontosságú kérdés az egyházkerületi közgyűlés asztalára a mostanál. Eléri, a mire már rég törekedett: lessz egyeteme, vagy mig az teljes egészében létesülhetne, lessz bölcsészeti fakultása tanárképzővel. Ha a debreceni főiskola szellemi nivóját keresi a múltban a többi tanintézetekével szemben: úgy látja, hogy mig a rég múltban mi állottunk a legmagasabb fokon: ma folytonos dekadenciában állunk. Akadémiánkon létesített s működött tanerők vonattak el onnan s helyeztetek át a gymnasiumhoz. A mai viszonyok szerint nekünk sürgős feladatunk, hogy a legvégsőbb határig is elmenő áldozat árán is biztosítanunk kell a magasabb képzettséget főiskolánknál. A protestáns műveltség és a szabad gondolkodás érdeke követeli, hogy a mi tanáraink a mi növendékeink sorából kerüljenek ki. De e szellemi tekintetekon kívül anyagi szempontok is sürgetik a gyors, az elhalasztathatlan intézkedést a megvalósítás érdekében. A miatt, mert a létesítés késett, már is többrendbeli, tekintélyes összegre rugó alapítvány veszett el, mert az alapító záros határidőhöz kötötte alapítványát, ezen az időn pedig már túl vagyunk: A folytonos késedelmeskedés következtében az áldozatkészség tüze kialvófélben van, a buzgóság hanyatlik, mert hiszen a lelkesedést csak alkotással lehet ébren tartani s még inkább fokozni. Eljött már annak az ideje, hogy ne csak az eszme álljon fenn, hanem le legyen téve az első kő is a fundamentomba. Van-e ok a halasztásra? Teljességgel nincs. Az a kifogás, hogy az igazgatótanács albizottsága nem foglalkozott a kérdéssel, magától elesik, mivel foglalkozott maga az igazgatótanács plénuma. Hogy el lesz-e itt fogadva az igazgatótanács javaslata, mely halasztást céloz: az más kérdés.

Hogy nincs még tanterv? azt megbíráhatja a kéz alatt álló adatokból az egyházkerület közgyűlése. Hogy nincs biztosítva a leendő tanárok nyugdíjügye? Ez a kérdés sem aggályos, mert hiszen ebben az irányban is megnyugtató nyilatkozatokat nyertünk a legilletékesebb körökből. Neves férfiak elodázhatatlannak ismerték a bölcsészeti fakultásnak ez év őszén való megnyitását. Epen ezért, mert ő semmi okot nem lát a halogatásra, sőt minden tekintet a sürgősséget parancsolja: ebben az értelemben

ben fogalmazott határozati javastatot nyújt be, mely szerint az egyetemi bizottság javaslata egész terjedelmében elfogadtassék.

Gr. Degenfeld József közli a közgyűléssel, hogy ő illetékes helyen leendő információszerzéssel bizta meg Dócei Imre gymnasiumi felügyelőt, a kit fel is hív, hogy az elért eredmény felől tájékoztassa az egyházkerületi közgyűlést.

(Folyt. köv.)

A máramarosugocsai egyházmegye közgyűlése.*

A rendes tavaszi gyűlés ezuttal *Tiszaujlakon* tartatott május hó 2-án.

György Endre ez alkalomra hazajött Londonból, s együtt elnökölt Szikszay Zoltán esperessel. A gyűlés az ujonnan felépített s diszesen berendezett templomban folyt le. Természetesen előzőleg istenitisztelest is tartatott, melyen A. Nagy Sándor az ugoecsi *Fancsika* község új lelkésze imádkozott, kathedrai magatartásával, szép imájával megnyerve papitársai rokonszenvét

Erdemes kiemelni az istenitiszteletről az iskolás gyermekek harmonikus karéneket. A Luther éneknek szinte művészi magaslapon álló előadása, csodálkozást keltett, s egyben azt a gondolatot is, hogy mily sokat lehet tenni egy jó énekvezérnek, ha van benne tudás és akaraterő.

Az esperes — gyűlést megnyitó imája után György Endre mondott magvas beszédet, melyben elparentálta kerületünk nagy halottait, Doroghy és Bencsik espereseket — végül *Ritoók* Zsigmondot.

Az utóbbiról többek között a következő szép szavakat mondta:

„Ha életem összes tapasztalataim végig tekintek alig találok, sőt alig képelek életet, mely annyira megtestesítője lett volna az igaz keresztyéni életnek mint a Ritoóké volt. Fényes classicus műveltsége, nagy tudománya erősen kifejlett judiciuma szolgáljává tette őt a jog illetve az igazság erényének. Kedélyének nemessége jellemének puritán egyszerűsége a másik krisztusi erénynek állott szolgálatában, a szeretetnek mely igaz keresztyénné tesz. Amivel az ég elhalmozta, fényes szellemi képességei ékesen szólása, tudományának nagysága, sőt élesen kifejlett judiciuma, és annak a dolgok legmélyére ható ereje is, mindez kiegészítője volt nála a keresztyén szeretet melegségének a tiszta kedély forrásának, amely az igaz keresztyének fő jellem vonása. A beszéd további részletében a zsinat munkálatairól emlékezett meg, különösen kiemelve azokat a határozatokat, melyeknek célja volt a szegény és kis egyházak megmentésére, egységes és állandó adókulcs behozatala és államsegély által.

Szólott arról, mily módon contemplálja a zsinat az 1848. XX. t.-c. végrehajtását a ref. egyházra nézve E szerint a hivek egyházi állandó adóztatásai (a domesticával együtt,) nem mehetnek túl az államnak fizetett egyenes adók 10%-án, míg ma az egyházmegye mindenik egyházában csaknem háromszor annyi, sőt itt ott oly nagy a teher, hogy az egyházi adó az államnak 100%-át is felülmulják.

* Bár e tudósítás a hevesnagykunsággal együtt alaposan lekésett, közöljük mindakettőt mert mintaszerűek s mert az egyházmegyei jkv. megjelenéséig az érdeklődőknek is szolgálatot tehetnek. Szerk.

György Endre nem helyesli azt, hogy az egyházi személyes adó is fokozatosan állapított meg. De azért türelemre inti a kritizálókat és az elégedetleneket, mert hiszen a vívmányok jelentékenyek feltéve, hogy a törvényhozás a politikai válság lezajlása után megfogja hozni a zsinati határozatnak megfelelő s azokat kiegészítő országos törvényeket, s az adóterhek csökkenésére az évi 1,400,000 koronás államsegélyt az országos költségvetésbe beállítani kész lesz. Igaz ugyan, hogy a kormány és párt mely az ígéretek a ref. egyház vezéreinek tette, megbukott s meg felelő hatalommal többé nem bír, de erős a remény, hogy bármily alakulás mellett is bizonyára nagy többségben lesznek a parlamentben azok, akik a 48. XX. t.-c. végrehajtásának, s annak tervezett mérsékelt módját, helyesnek tartják és sürgetik. A függetlenségi párt legutóbbi gyűlésén Veress József felszólalása s a Kossuth beszéde meghozta a kedvező feleletet e kérdésre.

Az egyház teendője csak az, hogy a közvéleményben ébren tartsa, mintegy azt a tudatot, hogy a ref. egyház nem terhek alól akar kibujni, hanem jogosan követeli, hogy szegény magyar hiveit, kik mint e végvidéki egyházmegyében is a magyar nemzeti kultúra terhét eddig ellenszolgáltatás nélkül viselték, a folyton súlyosodó állami és társadalmi követelmények között, összeroskadni ne hagyja, hogy az állam a 1848. XX. t.-c. szellemében a református egyházat édes gyermekül fogadja. De ragaszkodjunk ugymond e minimalis követeléshez, s viszont a tulajától is tartózkodjunk, még akkor is ha kecsge-több reményekre lenne kilátás, s tegyük úgy mint *Cromwell* mondta volt: „*Hirdessük az igazságot, féljük az Istent, de minden körülmények között tartsuk szárazon a puskaport.*“

A tartalmas megnyitót melegen megéljenezte a gyűlés, azután egy tanító eskü letételénél asszisztált.

Az esperesi időszaki jelentést olvasta fel ezután nagy figyelem között Szikszay Zoltán. A jelentés több részeiből ki emeljük a következőket:

1994. dec. 7-én az egyházmegye elnöksége rendkívüli közgyűlést hívott össze, hogy a Máramaros-sziget város által az egyházmegye lyceumában alapított milleniumi jogi tanszék az alapító levél értelmében betölthető legyen. Az egyházmegye megbízottai is hozzá járulva az akadémiai tanári kar jelöléséhez, a város később csakugyan az első helyen ajánlott Dr. Rác Béla választotta meg. A lelkészi karban annyi változás történt, hogy Kun Béla eddig Fancsikai pap, Gyulára (Ugoecsa) hivatván meg. helyére A. Nagy Sándor (volt tenkei s. lelkész) választott meg, akit is az egyházmegye bekebelezett. Ugyazintén a tanítói karba is új egyének kerültek be: Görög Jenő (Bökény) Tárca Bertalan (Tamásváralja) Kun István (Verbőc) Cséke Jolán (Visk), akiket az esperes befogadott.

Az esperesi jelentés után 36 különböző tárgyat intézett el a közgyűlés mely tárgyaknak referensei Biky Ferenc és Bihary Lajos egyházi dr, Kun Béla világi jegyzők voltak. Utóbbi igen sok tárgyat referált, ami annál érdekesebb dolog volt, mert nevezett főjegyző, egy félév előtt debreceni jogtanárrá lón megválasztva, de egyházi szép tisztségét távozása után is megtartotta s mint látszik ugyancsak lelkiismeretesen viszi, követve a Londonban hivataloskodó gondnoknak György Endrének példáját a pátriához

való ragaszkodás és a gondos szorgalmas egyházi munkásság terén.

Ezek a tárgyak nagyobb részben belügyek lévén kevésbé érdeklik az országos közvéleményt ezért éppen csak egy párat említek fel közülök néhány szóval.

Már említve volt Dr. Rácz Béla választása, s az is, hogy Dr. Kun Béla Debrecenbe távozott, az ő helyére azután Dr. Szilágyi Antal m.-szigeti jeles fiatal ügyvédét választotta meg az igazgató tanács, amit az egyházmegye jóváhagyólag vett tudomásul. Mindkét új tanár kötelezte magát, hogy az egyetemi magántanári vizsgát 3 év alatt leteszi. Ez által a szigeti jogakadémián 6 rendes tanári létszám teljes. A 7-ik tanszék a kerületé.

Már a múlt közgyűlésen be lőn jelentve, hogy Rétyi Mihály volt orsz. gyűlési képviselő a Tarac-közön építendő templom és lelkészlak javára telket adományozott. Most a szerződést is bemutatja az egyháztanács. Természetesen ismételtelen köszönetet szavazott Rétyi Mihálynak.

A szatmárnémetii ev. ref. egyháztanács a múlt évben tanítónő képezdét állított fel. Hogy a máramarosugocsi egyházmegye is kifejezést adjon méltanyulásának s testvéries érzületének, 100 kor. évi hozzájárulást szavazott meg az intézet fentartásának céljaira. Szegénysége miatt nem adhatott többet.

A pénzügyigazgatóság, esperes felkérésére össze iratta azokat a közadó tartozásokat, melyekkel az Ugocsabeli ev. ref. egyházak és lelkészek hátralékban vannak. A közgyűlés megütközéssel hallotta hogy e tartozások több ezer koronára rugnak s intézkedett az iránt, hogy miként lennének ezek letörölthetők s megfelelő utasításokat adott erre nézve a presbyteriumnak.

Az egyházkerület megsürgette az egyházmegyét, hogy a debreceni egyetem ügyében tegyen valamit. A közgyűlés meg a már megválasztott egyetemi bizottságot sürgette meg. Persze a nagy szegénység mellett bajos valamit tenni, annyival inkább mert ott van az egyházmegyének a m.-szigeti jogakadémiája, a mely még mindig maga is felsegélyt igényel és támogatást vár.

Örömmel vette tudomásul a gyűlés hogy Biky Ferenc főjegyző az utolsó évtizedben hozott jegyzőkönyvi határozatokról betűsoros tárgymutatót készített. Megköszönték.

Az őszi közgyűlés helyéül Técsőt (Marosban) jelölte ki az egyházmegye.

Bírósági ügy ez alkalommal sem volt, ami mindenestre örvendetes körülmény.

A közgyűlés mely 9¹/₂ órától d. u. 1 óráig szakadatlanul tartott, közmegelegedéssel folyt le, legalább erre lehet következtetni abból a szokásos társas ebédből, melyen György Endrét, Pap Tibort, Kun Bélát ünnepelték.

Dr. Gergely György,

jogakad. tanár, egyh.-m. aljegyző.

A Hevesnagykunsági egyházmegye tavaszi közgyűlései.

Két gyűlést tartott e tavaszon egyházmegyénk az egyiket március, másikat május hó elsején. Az előbbnek egyetlen tárgya volt, a mi fejünknek leestett koronájáról, Istenben boldogult esperesünkről,

néhaivaló Dorogi Lajosról való emlékezés s az ő elhalálása folytán szükségessé vált intézkedések megtétele. Szomorúságos volt egybegyűlekezésünk éppen a boldogemlékü esperesi lelkész egykori munkálkodása helyén, Kisujszálláson. Zokogás volt a h. esperes György Lajos megnyitó imája, „óh jaj minénkünk“ ez sirt ki könyörgéséből. A megilletődés, részvét, fájdalom szavaival parentálta el az elnöktárs: Dr. Tóth János gondnok az elhunyt esperest. Pyramishoz hasonlította, mely külsejében egyszerű, de bensejében fejedelmi kincsek vannak; erős, hatalmas; ormáról szélesen országokat láthatni be. Allitsunk oszlopot emlékének hallattassék emlékbeszéd fölötté, egyh. megyénk életében elvülhetetlen érdemei jegyzőkönyvben gyászapon örökíttessék . . . ezek lettek határozataink.

A másik gyűlésünk Kunhegyesen volt május hónap 4-ik napján. Az új esperes székfoglalása, mely a gyűlés programjának egyik kiemelkedő pontja volt, már előre is a legszélesebb körű érdeklődést költötte föl. A vendégszeretetéről híres egyház Kunhegyes is vonzott mindenkit. Ott is voltunk ugyyszólva mindnyájan, csak betegek, erőtlének hiányzottak az egyházmegye tanácsos rendei közül. A tulajdonképi gyűlést megelőző napon gyámintézeti és bírósági gyűlések tartattak, ezeket követőleg pedig igazi, magyaros értelemben vett „szeretet vendégségek“ voltak Sarkadi István kollégánk és Dr. Végh Sándor új e. m. főjegyzőnk házánál; egyik helyen öszszes lelkészek, másik helyen a öszszes világi „kegyesek“ a szeretet asztala körül. Az egyik helyen a mi finomlelkü új esperesünk a vezér, a másik helyen a nagyrahitott, az ezer gondú Dr. Tóth János. Bizony bizony az járt köztünk, szívünk érezte, lelkeink látni vélte, ki egykor borrá változtatta a vizet: a szeretetnek Fejedelme.

Gyönyörű pompával támadt a májusi reggel, napsugár aranyozta a kolossális templom orkait s áhitat hatotta át a sziveket lelkeket. Tárva Sionnak kapui, a szép nagy templom szárnyas nagy ajtaja; belépni is imádság küszöbein Magas falak echója megsokszorozta a zengő ének hatalmas áriját. Imádkoztunk aztán előbb a helyi lelkész, azután új esperesünk vezérlésével. Megemlékeztünk az Elsőről, a mi Istenünkről, következett az emberekről való emlékezés, kik előttünk jártak, kik immár csak voltak Török Imre kisujszállási lelkész tartott emlékbeszédet boldogemlékü Dorogi Lajos esperes lelkész fölött. Ez emlékbeszéd, mintegy nekrológjaképpen a nagy nevű esperesnek e lapban is helyet kér magának. Egyik ünnepélyes jelenet után a másik következett. Ékesszavú gondnokunk emelkedett szólásra, midőn az esperesre történt szavazás jegyzőkönyve felolvasatott, üdvözlendő egykori tanárát most immár elnöktársát az új esperest. A gondviselés — mondta — azon kegyetlen tisztet mérte rám, hogy minden gyűlésünk alkalmával egy egy kiváló jelesünket kellett elparentálnom. „Igaz-igaz Horthy István, Jakucs Gábor, Dorogi Lajos! . . . A napimádohoz hasonlítja aztán magát, ki bus tekintettel nézte a leáldozó napot, melyet elszakasztott tőle az éjszaka de ime! Feltámad a hajnal, kél a nap megint. Az alvók napja leáldozott s az elaludtak helyére ujak lépnek, üdvözli az új esperest. A fényes üdvözlő beszéd mély hatást tett mindnyájunkra. Felajánlta a közös munkára a segítségre teljes erejét, mint mondá: „Készséggel ajánlom fel gyenge erőmet, de erős

akaratomat, — mig szolt, vitte, ragadta magával lelkeinket, elfeledtük, hogy világi ember beszélt, ékes beszédü nagy papot látott benne a lelkünk s midőn beszédét végző, midőn az uj esperesre Isten kegyelmét kérte e szavakban: „áldja és védje a jó Isten!“ — lelkünk a buzgó gondolatok szárnyain odaért, honnan száll az áldás és a védelem, az erő és a segedelem.

Ezután az esperes foglalta el székét nagyszabású beszéddel, melyet el kellene olvasnia s szívébe lelkébe rejtenie minden lelkipásztorának. Mióta emberek élnek és papok szólanak, él velük és hangzik beszédeikben a „mai nehéz időkről“ való emlékezés. Esperesünk is a nehéz idők közt legnehezebbéről, a mi napjainaról emlékezett. Nehéz idők. mert az egyéni szabadságot fenyegeti veszedelem. A tömeg az ur, az egyén csak szolga, annál is kisebb: eszköz. Megdöbbenéssel hallottuk a nehéz idők jellemzését, úgy fellángoltunk, elmegyünk és tanítunk: socialismus prófétái, ti ne öljétek meg, mig szabadulást hirdettek, — ne öljétek meg, az egyén szabadságát!

Szeretnénk hosszabban időzni az esperesi székfoglaló ismertetésénél, méltatásánál; de, mert ez különben is egész terjedelmében beiktatánk jegyzőkönyvünkbe, azokra nézvé, melyek előttünk vannak, a cél felé futok. Egyházmegyei főjegyző lett Dr. Végh Sándor, tanácsbíróvá Roffi Borbély György zsinati rendes képviselővé Vaday Ferencz. Dévaványa nagyméretű új iskolát épít, Tiszásas templomát renováltatja, Tiszaug új lelkészlakot emel, Karcag 160.000 korona kölcsönből gymnásiumi épületét megtoldatja, gymnásiumát fejleszti. Egyházmegyei számvéviszék létesítése, egyházlátogatás ügyének rendezése elintézésre nyer. Adás, vétel, ajándékozás, alapítványok ügye sorsa rendre előkerült, ötvennél több számból áll a jegyzőkönyv.

Ezt tudom, de bajosabb volna tudnom, hány fogásból állt az ebéd, melyet a kunhegyesi nemes egyház, s annak előkelő hivi elkötelezettségéből élveztünk a magyar vendégszeretben felülmulhatlan gyülekezeti falai között s mennyi nemes emlékekkel gazdagodtunk a szives szeretet megnyilatkozása folytán és azoknak a pohárköszöntőknek hatása alatt, melyek elhangzottak. Egyházmegyei közbeideink minden időben nevezetesek voltak azokról a magas szárnyalású tósztokról, melyeket a most már nyugvók: Rác Miklós, Gulyás Lajos, Dorogi Lajos mondtak szívig ható ékes szóval; mostani közbeideink, ha lehet ezt nyilatkoztatnunk, az alkalom ünnepélyességénél fogva még magasabb nivóra emelkedett. Az egykori tanítvány szeretett gondnokunk, midőn köszöntötte az egykori kedves tanárt, a mostani esperest, elnöktársát, könyv tódult a szemeinkbe, hát van még hála, elismerés és méltánylás, szeretet, tisztelet ez égi angyalok nem hagyták meg el a földi téreket! Györy Lajos, Sarkadi István, Zoványi Jenő, Medgyaszay Gyula (ki a „nemzet házmesterét“ köszöntötte!) Kövendi Dénes, Gergely Antal, Borbély György, Maklár Károly, Szügyi Dániel köszöntői a legkedvesebb hangulatba ringatták a másfél száznyi vendégsereget. Kunhegyes előkelő hölgyei fáradoztak az asztal körül való felszolgálásban. . . Közbeideink, közveacsora ki nem fárasztotta őket; emlékezetessé s fényessé tették — ünnepélylyé emelték a jó kunhegyesiek a mi gyűlésünket, áldja meg az Isten őket mind a két kezével!

— k.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A pünköszt bora.** „Édes bortól részegedtek meg“ ez volt feleletök az apostolok lángoló szózatára a hideg és számító lakosoknak. De Pétert és társait nem riasztotta vissza ez a megvető kicsinylés és ez a lenéző józanság. Ők nem számításal, lélekkel és hittel voltak megteljesedve. Hittek és azért beszéltek, hittek és azért tudtak másokban is hitet és lelkesedést kelteni. Lelkesedés, lelki erők nélkül pusztá számításal ma sem lehet nagyot és maradandót létesíteni. Nem különösen a Krisztus egyházában. Fényes, de erőtlen, kövér de terméketlen gyümölcsfák azok a kik az egyházban mindig csak a kétszerkettőt hirdetik, a kiknek összes ereje tisztán csak az anyagi mérlegelésében határozódik. Szomorú látvány midőn e világ szerte hatalmasok és nagyok a megváltó eszméket úgy kezelik mint a torony építést és unos untag arról beszélnek, hogy le kell ülni és a pénzt kell megszámlálni. Le kell ülni? akkor midőn a lelkek megnyeréséről és a sokaság megmozdításáról van szó? És számolni kell akkor, midőn az egyház és a tudomány érdekében nagy áldozatokra kell buzdítani? Nem ezt tanuljuk az első Pünköszt történetéből, nem ezt tanuljuk magától az Urtól s annak lánglelkű tanítványától Péter apostoltól. Édes bortól részegedtünk meg mi is. A lelkesedés italától s attól a hittől. hogy az Isten országának felépítéséhez, a tanítás és a tökéletesedés parancsának a megvalósításához a ref. egyház és a magyarság nagy építményeinek létesítése is hozzá tartozik. S gnyolják bár ki e hitet és akadályozzák a bátor talan lépéseket, mi erőt meritünk a Szentírásból és abból a szent történetből, mely a bátor kezdeményezésnek, a férfit megillető cselekvésnek, az égzengés és földi hatalmak csatái közt lezúgó nagy munkáknak apotheosisa és fenséges symboluma. A pünköszt esemény nekünk nem elhalványuló régi történet, hanem folyton megújuló valóság és az egyház, a haza, az emberiség és saját életünkben nyilvánuló jelenség. Édes bort, a pünköszt teremtő lélek édes italát hát az elepedett lelkeknek s nem állunk mi sem árván és elhagyottan sem egyházunkban, melyet ma holnap csak egy közönyös állam hatalom kegyelmére szorul, sem iskoláinkba sem hitetlen közönyös életünkben, még hazánkban sem, mely most az osztály és párt harcok martaléka s melyben minden lélek, minden mező az újra éltető, teremtő, vigasztaló erőre, a szabadság és megváltás a szeretet és a lelkesítés édes italára vár. Ezt a Lelket ti meg ne oltjátok s ezt a bort ti meg ne tiltjátok tőlünk.

Vándor.

— **Tisztelet adassék a szatmár-udvari presbyteriumnak!** A nagybányai egyházmegyében van a többi kisebb gyülekezet közt egy, a valóban csekély népességűek közé sorozható s ezért nagy vagyoni erővel nem rendelkezhető kisdud egyházközség, Szatmár-udvari. a hol 119 római, 1270 görög katolikus és 162 izraelita lakossal szemben csak 331 református lélek lakozik. Ennek a kisdud egyházközségnek a lelkes presbyteriuma, élén a köztiszteletben álló lelkészszel, Hajdu Albert barátunkkal, folyó évi május hó 14-én tartott ülésében 3. jkv. sz. a. a következő határozatot hozta: „A lelkész, hivatkozva arra a nagyszerű mozgalomra, mely Debrecenben a létesítendő prot. egyetem érdekében megalakult, — — indítványozza, hogy e magasztos célt elősegíteni a presbyterium is buzgókodjék stb. Az egyháztanács átérzvéen a nemes mozgalomnak a jövőre való hatását, s tudva azt, hogy nemesen érző őseink még életüket is feláldozták, csak hogy nekünk a szent Siont felépítsék; örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy az oltárra a maga részéről is áldozatot tegyen, s egyházunk erejéhez mérten 100 azaz egyszáz koronát 10 évi törlesztés mellett megszavaz és pedig úgy, hogy az első évi 20 korona ez alkalommal a jegyzőkönyv mellett a debreceni ev. ref. főiskola pénztári hivatalához beküldessék.“ Értésülésünk szerint az első részlet be is érkezett a pénztárhoz. Kévs hozzátenni valónk van a szép határozathoz. Csak az, hogy ha e kicsiny egyház ekkora áldozatot hozott: mit tehetnének még a népesebb egyházak egyetemünk érdekében? Udvari úgy tön, mint az evangéliumi özvegy asszony a templom perselyébe adott fillérrel (Márk 12: 42.) Ti is, egyházkerületünk többi gyülekezetei, „elmenvén akként cselekedjete!“

— **A kollégium köréből.** Kérészi és Bartha távozása után újabb veszteség ért bennünket a Dr. Helle Károly jogakad. tanár lemondásával. Helt a kassai jogakadémiához nevezte ki a közokt. miniszter. Elhívása újabb kitüntetés reánk és újabb memento. Vajjon mikor fogjuk végre levonni a tanúságokat s mikor szünik meg az a felfogás, mely gályaraboknak tekinti az egyház alkalmazottjait, a kikkel nem kell törödni, mert úgy is szolgálatunkban vannak. Jaj nekünk, ha csak azok maradnak meg nálunk, a kik tovább nem mehetnek. Nem szolgálat csupán, lélek kell nekünk s ezt nem tudják megadni azok, a kik leltár szerint kezelik az egyházat és iskolát és lenézik azokat, a kik által az egyház nagy hivatása teljesedésbe megy. Új szellem új lélek kell itt is és nem az a közönyös kormányzat, mely a panaszt bosszusan fogadja és a gyógyítás helyett bírálattal felel. A Helle helyét csak az őszi gyűlésen lehet betölteni. Ez a körülmény is növeli a rázkódást, mely eltávózása miatt jogakadémiánkat éri. Tártyait Des Combes Henrik ügyvéd és Ozori István fogják által venni.

— **Zászló avatás.** A hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasium ifjúsága f. május hó 7-én avatta fel diszszászlóját az egész város meleg érdeklődése mellett szépen sikerült ünnepség keretében. Május 6-án

este a nyári szinkörben a tanulók két egy felvonásos vigjáték sikerült előadásával s két élőképpel gyönyörködtették a közönséget, mely áldozatkészségével az ifjúságot a szép zászlóhoz juttatta. A felavató ünnep első része az ev. ref. új templomban folyt le, hol Pap Imre elnöklelkész szép beszédben a lelkesedésről s annak symbolumáról szolt, majd Isten áldását kérte a főgymnasium mindenkor ifjúságára, mely az új zászló alatt az Isten a haza és tudomány szolgálatában küzd; az ünnepség második része a főgym. udvarán folyt le. Megnyitással zenekar mellett a szózatot énekelte az egész közönség s a megnyitó beszédet Halmy Béla VIII. o. tanuló mondta. Ezután Dr. Ernyei István főgym. tanár tartotta meg ünnepi beszédét a nála megszokott szónoki hatással Vekerdi Géza VII. o. tanuló pedig Kun Béla lapszerkesztő „Fel a zászlót“ című ódáját szavalta el. A zászló anyja Dr. Ernyei Istvánné ezután megkoszoruzta a zászlót, melynek jelmondata: „A haza mindenek előtt.“ Következett a szögek beverése és a lélekemelő s minden tekintetben impozáns ünnepély 1/2 óraker ért véget. — r.

— **Rektor és dékan választás.** A múlt héten számoltak be a kollégium vitézlett nagyságai Ozori István rektor, Jászi Viktor és Erdős dékanok és mondtak le érdemmel viselt megbízásaikról. Helyöket a karok sorrendben Tóth Lajossal (jog) Csiky Lajossal (theologia) töltötték be. Ők lesznek tehát az új dékanok. Kollégiumi rektorra az 1905/6. iskolai évre lapunk szerkesztője dr. Ferenczy Gyula választott.

— **Személyi hírek.** A t.-füredi nagy egyház meghívás utján Diószegi Mihály sámsoni lelkészt választotta, ki hivatalát már el is foglalta. Sámson ügyeit egyelőre felügyelő lelkész rendezi. A felügyelő a sámsoniak volt szeretett lelkésze, most Debrecen büszkesége Jánosi Zoltán. — *Tenkére* Biharmegyébe hasonló módon Uray Sándor püspöki segéd lelkész hivatott meg, ez a derék képzett fiatal emberünk, a kit többen ide Debrecenhez kötni szerettünk volna. Itt vannak a népes kertészek és mind amaz első teremő egyházat alapító Pünköstre várnak. És itt van a milliókkal bíró gazdag egyház melynek vezetői ma is csak az egyháznak a hívek és mások elleni jogait sürgetik. Mily könnyű volna itt a külvárosi templomok és gyülekezetek szervezése s mily alkalmat adnának erre a bevált tehetségeknek a felhasználása és megbecsülése. Szabadjon hinnünk, hogy az elhívottaknak ebben a vidéken még nagyobb részők leend. Legyen nemes munkájukon áldás.

— **Az 1905. évi felemelt államsegély** 141000 kor. értékben a főtiszteletű püspöki hivatalhoz leérkezett. A hír fájdalom még mindig örömhír a sok csapással látogatott lelkészi hajlékokban és nyomorgó egyházakban. A pünkösti szent ünnepre ennek tudtul adásával se legyünk hát adósak.

— **Gyászt jelentünk** Szabó Antal németbalmazujvárosi lelkész és Nagy Vilmos tanítóképezdei tanár kollégáink családjai részéről. Bimbók hullását, kedves gyermekeik elhunytát siratják. A vigasztalásnak lelke szálljon szomorú sziveikbe és mindnyájunk részvéte enyhítse bánatuk.

— **Két fontos munkálat.** Fejes István jelentését és lemondását az énekes könyvi bizottság elnökségéről tartalmazza az egyik. A másik Novák Lajos munkálata és a sokat óhajtott egységes liturgiát hozza. A nagyérdemű javaslatokban egy új külföldön divó, nálunk szokatlan istenitiszteleti rend van kidolgozva és ajánlatba hozva.

— „**Az Anker.**“ Ezen társaság a biztosítási eszme uttörője volt hazánkban. Vagyonából több mint 25 millió korona van magyar értékekben elhelyezve és az igazgatóságban legkiválóbb főuraink közül többen foglalnak helyet. A társaság ugy ezen körülmények valamint nagy vagyona következtében feltétlen biztonságot nyújt és minden családapa nyugodtan biztosíthat ott saját maga, neje vagy gyermekei javára.

Tartalomjegyzék: Pünkösztől fohász. F. Varga Lajos. — Szomorú pünköszt. Dr. Ferenczy Gyula. — Knox János. ifj. Révész Imre. Csokonai kollégiumi öre. Dr. Barcsa János. — Közéletünk: Gróf. Apponyi Albert s Hengelmüller László nagy követ és a debreceni egyetem. Csiky Lajos. — Levél az egyetem ügyében. Dobray László. — Nyilatkozat. Sass Béla. Referens. — Tavaszi egyházzkerületi közgyűlésünk. — A máramarosugocsi egyházmegye közgyűlése. Dr. Gergely György. — A Hevesnagyunsági egyházmegye tavaszi közgyűlései. — k. — Különfélék

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Pályázat,

a vésztői (Békés m.) ev. ref. önálló orgonista kántori állásra. *Javadalma*: Késpénz 630 korona 08 fillér az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve; stóla 400—500 korona körül, de több is szokott lenni; lakás kis kerttel. *Kötelességei*: az orgonista-kántori teendőkhöz kívül valamelyik iskolában heti két órán énektanítás; beteg tanítók helyettesítése; egyházi számadások elkészítésénél segédkezés. Esetleg ideiglenesen elemi osztály tanítása is rábízatik, melyért azonban az egyház némi jutalmat fogna adni.

Első sorban okleveles tanítók pályázati kérvénye vétetik figyelembe.

Pályázati határidő f. é. július 8. Ettől 8—10 napra fog a próba és választás megejtetni. Az állás f. évi augusztus 1-én foglalandó el.

Pályázati kérvények a lelkészi hivatalhoz küldendőek!

Vésztő, 1905. június 7.

Csák Aladár
ev. ref. lelkész.

Pályázati hirdetés.

A máramaroszigeti ev. ref. főgymnasiumi internátusban a következő 1905/6. isk. esztendőben 50 teljes ellátással, lakással s tanári felügyelettel egybekötött hely kerül betöltés alá.

Ezen helyek részben ingyenesek, részben díjasak tudniillik évi 60, 100, 160, 200, 240

koronások. Akit a jelzett helyek valamelyikére az Iskola Igazgató Tanács felvesz, a tápdíjon kívül butordíj címen évi 10 kort. szolgatartási illeték címen évi 5 kort. és az iskolai tandíjat tartozik fizetni. Ha valaki kiváló előmenetelért tandíj mentességben részesül, mégis feltétlenül fizetnie kell, ha új növendék évi 20 kort. ha régi 14 kort. E díjak év elején egyszerre fizetendőek; a tápdíjak évharmadonként előre fizetendőek, havonkénti fizetésre engedélyt az Igazgató Tanács elnöke adhat.

Az intézet növendékei szalmazsák kivételével minden ágyneműt maguk hoznak. Még pedig: párna 1. paplan 1, ágylepedő 2, paplanlepedő 2. ágytakaró 1, drb. Két párnánál több s dunyha vagy derékalj nem használható. Minden növendék köteles év elején bemutatni mosdó készletét (fésű, szappan, fogkefe) és ruha s cipő takarító eszközeit. Alsó ruhákból lehetőleg 6—6 drb. felső ruhákból legalább két öltöny mutatandó be.

Folyamodóknak a kérvényhez mellékelni kell az iskolai és szegénységi bizonyítványt valamint egészségi bizonyítványt.

A kérvények 1905. július 1-ig az Igazgató tanácshoz címezve a főgymnasiumi igazgatóságához nyújtandók be.

Máramarosziget, 1905. május 25.

Héder János
lyceumi h. gondnok.

Évzáró vizsgákra

ugy a hivatalos approbáló szakbirálatok, mint a napi sajtó és egyesek legmelegebben ajánlják Vaday József Protestáns könyveit, melyek a szerzőnél Nagy Váradon füzve és diszkökötésben következő áron rendelhetők:

1. A **Protestáns Lelkület** 80 fill., 1 korona és 1 kor. 30 fillér.
2. A **Protestáns Jellem** (Goró és Réthy rajzaival) 1 kor. 20 fill. 1 kor. 60 fill. és vászonban 2 korona.
3. Erkölc és jellemképző műve a: **Tanulók Vezérkönyve** IV-ik képes kiadás miniszterileg is approbálva és 31,614/1901. számú határozattal Budapest összes iskoláiba bevezetve. Ára diszk. 1 kor. 30 fill. és 1 kor. 80 fillér.
4. Legújabb műve Rákóczi és bujdosó társai hamvainak hazahozatala alkalmából: **Rákóczi és a Kuruczvilág** (Réthy L. eredeti tusrajzaival. Ára 1 kor. 50 fill. 2 kor. és 3 kor.

